

חוזה העסקה של רב

אמנם אני נמצא כבר בשנה התשיעית שלי בקיבוץ, אבל מעולם לא הועסקתי ליותר משלוש שנים: השנה הראשונה היתה שנת נסיון, ואחריה נבחרתי לקדנציה של שלוש שנים, ואחריה עוד שלוש שנים, ואז עוד שלוש שנים. אודה על האמת - הרעיון של חוזה לשלוש שנים לא היה דרישה אולטימטיבית שלי מראש, אבל לאחר שהכנתי את השיעור, אני רואה שהיה בכך הגיון כלשהו. המקור הראשון לכך הוא הגמרא שלמדנו השבוע בדף היומי:

1. תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף י עמוד א

פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום... דכתיב "כי לי בני ישראל עבדים" - עבדי הם, ולא עבדים לעבדים.

מה שהגמרא אומרת הוא שאם פועל נשכר לעבודה מסוימת, ובשלב מסוים הוא מחליט שהוא לא רוצה לבצע אותה, הוא יכול תמיד להתפטר. אמנם במקום אחר הגמרא דנה בפיצויים שהוא יצטרך לפצות את בעל הבית אם מדובר בנוק בלתי הפיך - כגון שיש כבר פשתן במשרה וצריך להוציא אותו לפני שיתקלקל - אבל אין זה מענייננו הפעם. מה שמעניין אותי הפעם הוא דוקא דברי התוספות על הגמרא הנ"ל:

2. תוספות מסכת בבא מציעא דף י עמוד א

כי לי בני ישראל עבדים - נ"ל דמ"מ מותר אדם להשכיר עצמו. דדוקא עבד עברי שאינו יכול לחזור בו ואינו יוצא קודם זמנו אלא בשטר שחרור, עובר משום 'עבדי הם'.

התוספות רוצים לומר שהפסוק 'עבדי הם' לא רק אומר שפועל יכול להתחרט באמצע העבודה שלו, אלא גם שאסור לו להשכיר את עצמו לתקופה ארוכה. אבל בסופו של דבר התוספות דוחים את זה מכיון שהפועל שמשכיר את עצמו גם לתקופה ארוכה יכול תמיד להתחרט באמצע, ולכן אין בכך כל איסור. ואולם, לא כולם הסכימו עם דברי התוספות. המרדכי, למשל, הבין שיש כאן איסור:

3. הגהות מרדכי (מרדכי בן הלל אשכנזי, המאה ה-13, אשכנז) בבא מציעא אות תנט

כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים. תימה, אם כן כשם שאסור לימכר בעבד עברי כך יהא אסור להשכיר עצמו, מדקרי הכא פועל עבד?!... ונראה לי דמהאי טעמא יש לזהר למלמד או לסופר או שאר מלאכות מלהשכיר עצמו להיות בבית בעל הבית להיות בקבע עמו ולהיות סמוך על שולחנו בלי הפסק יותר משלוש שנים דכל טפי משלוש שנים נפקא ליה מתורת שכיר ואף על גב דעבד גמור לא הוי לכל הלכותיו, מכל מקום כיון דנפקא ליה מתורת שכיר קא עבר על "כי לי בני ישראל עבדים". וקצת ראייה מפרק מפנין מעשה באדם אחד שירד מגליל העליון והשכיר עצמו אצל בעל הבית שלוש שנים, ומדנקט שלוש שנים משמע דטפי לא מצי לאשתעבודי.

מהיכן הגיע המרדכי דוקא לתקופה של שלוש שנים? - התשובה לכך היא הפסוק בישעיהו:

4. ישעיהו פרק טז פסוק יד

וְעָתָה דִּבֶּר ה' יְאֹמֵר בְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים כְּשֶׁנִּי שָׂכִיר וְנִקְלָה כְּבוֹד מוֹאָב כָּכֹל הֶהְמוֹן הָרֶב וּשְׂאָר מִעַט מוֹצֵר לֹא כָּבִיר:
וְרֹאִים אֲנִי שְׁלֹשׁ שָׁנִים נֹחֲשָׁבִים שְׁנֵי שָׂכִיר בַּהֲשָׁכָה רִגְלִיָּה, וְזוֹ גַם הִסִּיבָה שְׁלֹשָׁה עֲבָדִים, שְׁנֵי שָׂנִים, אֹמֶרֶת הַתּוֹרָה שֶׁזֶה נִקְרָא 'מִשְׁנֵה שָׂכִיר':

5. דברים פרק טו פסוקים יב - יח

כִּי יִמְכַר לְךָ אֶחָיִךְ הָעֶבְרִי אֹו הָעֶבְרִיָּה וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבִשְׁנָה הַשְּׁבִיעִית תִּשְׁלַחְנוּ חֲפָשִׁי מֵעִמָּךְ: וְכִי תִשְׁלַחְנוּ חֲפָשִׁי מֵעִמָּךְ לֹא תִשְׁלַחְנוּ רִיקָם: הֶעֱנִיק תַּעֲנִיִק לוֹ מִצֹּאֲנֶךָ וּמִגִּרְנֶךָ וּמִיִּקְבֶּךָ אֲשֶׁר בִּרְכָךָ ה' אֱ-לֹהֶיךָ תִתֵּן לוֹ: וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפְדֶּךָ ה' אֱ-לֹהֶיךָ עַל כֵּן אֲנֹכִי מִצְוֶךָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה הַיּוֹם: וְהָיָה כִּי יֹאמַר אֱלֹהֶיךָ לֹא אֵצֶא מֵעִמָּךְ כִּי אֶהְבֶּךָ וְאֶת בֵּיתְךָ כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ: וְלִקְחָתָּ אֶת הַמֶּרְצֵעַ וְנִתְּתָהּ בְּאֶזְנוֹ וּבִדְלֶתָ וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם וְאִף לְאִמְתְּךָ תַּעֲשֶׂה כֵן: לֹא יִקְשֶׁה בְּעֵינֶךָ בְּשִׁלְחָךָ אֹתוֹ חֲפָשִׁי מֵעִמָּךְ כִּי מִשְׁנָה שְׁכָר שְׁכִיר עֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבִרְכָךָ ה' אֱ-לֹהֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה:

הרמ"א אכן הביא להלכה את דברי המרדכי, אבל בהבדל קטן:

6. שולחן ערוך חושן משפט סימן שלג סעיף ג

התחיל הפועל במלאכה, וחזר בו בחצי היום, חוזר, ואפילו קבל כבר דמי שכירותו ואין בידו לשלם לבעל הבית, יכול לחזור בו והמעות חוב עליו, שנאמר: "כי לי בני ישראל עבדים", ולא עבדים לעבדים. הגה: ומהאי טעמא חסור לפועל, אפילו מלמד או סופר, להשכיר עצמו להיות צדית צעל הצית צקצע צלצה צנים.

כפי שראינו בהגהות מרדכי, האיסור שהוא כתב הוא מעבר לשלוש שנים, אבל כל עוד מדובר בשלוש שנים זו שכירות רגילה. ובכל זאת הרמ"א כתב שלא להשכיר את עצמו אפילו לשלוש שנים. מדוע? הלבוש טוען שהסיבה לכך היא שעיקר עבודתו של עבד עברי היא שלוש שנים, שהרי אם העבד העברי היה חולה עד חצי מימי השכירות שלו בעל הבית לא יכול לתבוע ממנו כלום, כי את עיקר עבודתו הוא עשה:

7. לבוש (ר' מרדכי יפה, המאה ה-16, פראג) חושן משפט סימן שלג

אמרו חז"ל [הגהות מרדכי ב"מ פ"ו] ששום פועל ומשרת ואפילו מלמד או סופר אסור לו להשכיר עצמו להיות בבית בעל הבית אחד בקבע שלש שנים, וטעמא משום דהמשכיר עצמו לשלש שנים הוא כמו עבד עברי, דעיקר עבודת עבד עברי אינה אלא לשלש שנים... דעבד עברי שחלה שלש ועבד שלש אינו חייב להשלים שכר יצא ידי עבדותו, ושמע מינה מאן דמשכיר עצמו לג' שנים הוא כעבד עברי, וגבי עבד נרצע אמרינן דטעם דנרצע הוא משום שעבר על "לי בני ישראל עבדים" - עבדיי הם ולא עבדים לעבדים כמו שפירש רש"י שם בפרשת משפטים [שמות כא, ו] אוזן ששמעה בהר סיני כו', וא"כ פועל או מלמד שמשכיר עצמו לשלש שנים עובר על "כי לי בני ישראל עבדים" וגו'.

ואולם, דברים אלו של הלבוש הם קשים מלשון המרדכי. מה עוד שהמרדכי ציין בסוף דבריו ראייה מהסיפור על הפועל הגלילי, אשר השכיר את עצמו לשלוש שנים, ומזה למד הגהות מרדכי שאסור לשכור לתקופה ארוכה יותר, אבל משמע שלשלוש שנים מותר. וכך מספרת הגמרא על אותו פועל:

8. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קכז עמוד ב

תנו רבנן: הדין חבירו לכף זכות דנין אותו לזכות. ומעשה באדם אחד שירד מגליל העליון ונשכר אצל בעל הבית אחד בדרום שלש שנים. ערב יום הכפורים אמר לו: תן לי שכרי, ואלך ואזון את אשתי ובני. אמר לו: אין לי מעות. אמר לו: תן לי פירות. - אמר לו: אין לי. - תן לי קרקע. - אין לי. - תן לי בהמה. - אין לי. - תן לי כרים וכסתות. - אין לי. הפשיל כליו לאחריו, והלך לביתו בפחי נפש. לאחר הרגל נטל בעל הבית שכרו בידו, ועמו משוי שלשה חמורים, אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים, והלך לו לביתו. אחר שאכלו ושתו נתן לו שכרו. אמר לו: בשעה שאמרת לי תן לי שכרי ואמרתי אין לי מעות במה חשדתני? - אמרתי: שמא פרקמטיא בזול נזדמנה לך, ולקחת בהן. - ובשעה שאמרת

לי תן לי בהמה ואמרתי אין לי בהמה במה חשדתי? - אמרתי: שמא מושכרת ביד אחרים. - בשעה שאמרתי לי תן לי קרקע ואמרתי לך אין לי קרקע במה חשדתי? - אמרתי: שמא מושכרת ביד אחרים היא. - ובשעה שאמרתי לך אין לי פירות במה חשדתי? - אמרתי: שמא אינן מעושרות. - ובשעה שאמרתי לך אין לי כרים וכסתות במה חשדתי? - אמרתי: שמא הקדיש כל נכסיו לשמים. - אמר לו: העבודה, כך היה! הדרתי כל נכסי בשביל הורקנוס בני שלא עסק בתורה, וכשבאתי אצל חבירי בדרום התיירו לי כל נדרי. ואתה, כשם שדנתני לזכות - המקום ידין אותך לזכות.

על פי הגמרא הזו מוכח, אם כן, שמותר לאדם להשכיר עצמו לשלוש שנים. מדוע, אם כן, כתב הרמ"א שאסור להשכיר עצמו לשלוש שנים? - מסביר הש"ך:

9. ש"ך (ר' שבתי כהן, המאה ה-17, פולין) חושן משפט סימן שלג סעיף ג

בקבע שלש שנים כו' - וכן הוא בד"מ ר"ס של"א ובספר באר שבע דף קי"ב ע"ב ובספר אגודת אזור דף ק"ז ע"ד כתבו דט"ס הוא וצ"ל יותר מג' שנים שכן הוא בהגה"מ ודבריהם נכונים שכן מבואר בהגה"מ שם להדיא... והע"ש והסמ"ע לא הרגישו בזה והבינו דג' שנים אסור וכתבו הטעם דג' שנים שם שכיר עליו ואסור להיות שכיר ואישתמיטתהו הגהת מרדכי הנ"ל דאדרבה שכיר מותר אלא דטפי מג' שנים אסור דנפקא ליה מתורת שכיר. עוד כתב בס' באר שבע שם דמדברי התוספות פ"ק דב"מ דף י' משמע שמותר אפי' יותר מג' שנים שכתבו וז"ל כי לי בני ישראל עבדים נ"ל דמ"מ מותר להשכיר עצמו דדוקא ע"ע שא"י לחזור בו ואינו יוצא קודם זמנו אלא בשטר שחרור עובר משום עבדי הם עכ"ל וגם במרדכי פ' האומנין כ' כדברי התוס':

יוצא, אם כן, שישנן שלוש דעות: לדעת התוספות אין שום הגבלה להשכיר את עצמו גם לזמן מרובה, מכיון שתמיד הוא יכול לחזור בו - אין זאת עבדות. לדעת הגהות מרדכי כפי שהבין הש"ך מותר להשכיר את עצמו לשלוש שנים אך לא יותר, ולדעת הרמ"א כפי שהבינו הלבוש מותר להשכיר עצמו עד שלוש שנים, אך לא לשלוש שנים. ואולם, ישנה גם דעה רביעית, והיא הדעה המובאת בחתם סופר, אשר אומר שעד שש שנים מותר לאדם להשכיר את עצמו, אך לא לתקופה ארוכה יותר:

10. חתם סופר (ר' יעקב משה סופר, המאה ה-19, הונגריה) חלק או"ח סימן רו

נוהגין ברוב תפוצות ישראל לכתוב שטר הרבנות על זמן, יש על ג' שנים ויש על חמשה שנים, ומ"מ מעולם לא נשמע שאחר כלות הזמן ההוא יצא נקי מרבנותו. וטעם המנהג הוא עפ"י מ"ש בש"ע ח"מ סי' של"ג ס"ג שאסור לפועל ומלמד לשכור עצמו יותר מג' שנים דא"כ יצא מכלל שכיר ונכנס לכלל עבד ואסור למכור עצמו בעבד עברי ע"ש, והנה זמן ג' שנים לשכיר נפקא להו מקרא בישע"י "שלש שנים כשני שכיר", משמע דסתם שני שכיר הם ג' שנים ובתורה כתיב בעבד עברי "כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים" היינו פעמיים כשני שכיר וכנ"ל, ולפירוש זה אסור להשכיר עצמו ביותר משלש שנים. אך רש"י בחומש עפ"י ספרי פירש משנה שכר שכיר שעבד עברי עובד ביום ובלילה דמוסר לו שפחה כנענית, וגם התם בישע"י בפסוק שלש שנים כשני שכיר פירש ג"כ פירוש אחר ע"ש, א"כ אינו מוכח לאסור יותר מג' שנים רק שלא יהיה מושכר לשש שנים וע"כ יש כותבין שטר הרבנות על שלש שנים ויש על חמש שנים אבל סתם אין כותבין:

...ועכצ"ל נהי דכותבין זמן בשטר הרבנות, היינו לטובת הרב המשכיר שיהיה יכול לחזור בו אחרי כלות הזמן ואינו כעבד עברי, אבל הקהל אין בידם לחזור אפילו ככלות הזמן אלא במקום שנהגו ועל כן כתב רמ"א דתליא במנהג. ולא נשמע ולא נראה מעולם במדינות הללו שהסירו הרב והורידוהו מכסא רבנות שלו וכן לא יעשה שהרי אפילו אב בית דין שסרח אין מעבירין אותו ואין מנדין אותו...

אומר החת"ס סופר, אם כן, שאכן אסור לרב להשכיר את עצמו לתקופה העולה על שלוש שנים (או שש שנים לשיטת רש"י), אבל אם הוא רוצה להמשיך לעבוד אח"כ - המעסיק שלו אינו יכול לפטר אותו.

על סמך הדברים האלה התעוררה שאלה מעניינת: חזן חתם על חוזה עם בני קהילה לתקופה ארוכה. אבל לאחר כמה שנים הוא קיבל הצעה מפתה יותר ורצה לעזוב את

הקהילה שלו. בני הקהילה התנגדו לכך, ואמרו שהוא מחוייב לחוזה. אמר החזן שהוא אינו מחוייב לחוזה, מכיון שזה חוזה שנעשה בניגוד להלכה, שהרי אסור היה לו להשכיר את עצמו לתקופה ארוכה, ומכיון שזה חוזה בניגוד להלכה הוא אינו תקף:

11. שו"ת חוות יאיר (ר' חיים יאיר בכרך, המאה ה-17, מוראביה) סימן קמ

שאלה חזן שנתקבל בק"ק ע"י כ"ג אנשים כנהוג על ג' שנים ומצא חן בעיניהם ובקשו ממנו שיתקשר באֶלָּה ובשבועה שלא יסע מהם לק"ק אחרת תוך עשר שנים ונתרצה להם בתנאי שגם הם יקבלוהו עוד על ג"ש ויוסיפו לו על שכרו ונתרצו לו ונשבע להם הש"ץ וגם הפרנסים קבלו עליהם בשבועה שלא ידחוהו תוך ו' שנים רק שאצל זה לא היו רק פרנסי העדה בלי ב"ב. ואחר ג"ש נתקבל הש"ץ בק"ק אחרת והרבו לו מהר ומתן ואמר כי לא חלה שבועה שלו מפני דה"ל לעבור על המצוה בפועל שהשכיר עצמו ליותר מג' שנים... נ"ל שאין בדבריו כלום שכבר רבו הדעות דמותר אפילו ביותר מג"ש שכ"כ התוס' והמרדכי זכרו בב"ש והביאו בש"ך שם סס"ק י"ז. ועוד דידוע שהחזנים אינם על הרוב בעלי משא ומתן ובעלי יכולת ומוכרחים להשכיר עצמן לש"ץ וא"כ אפילו להתקשר אף לזמן מרובה שרי וכ"כ הש"ך שם ס"ק ט"ז. ועוד י"ל דדווקא פועל דה"ל ביתר מג"ש עבד לאדם לפעולתו וה"ל עבדים לעבדים ואפילו מלמד דאוסר בהגמ"ר מ"מ ע"כ אין היתר בשכר שנוטל רק שכר שימור ופסקי טעמים דאינם מצות ה' ועבודתו ית', מה שאין כן החזן שכל עצמו אינו רק להוציא ציבור ולעבדו בפלחן הראוי ואפילו נכלל בשכרו מה שמשורר... מ"מ הואיל שמכבד בקולו ה' מהונו ממה שחננו ומשמח א-לוקים ואנשים לא נקרא בכך עבד לעבדים. (וצ"ע ברב ושמע העושה צרכי ב"ה) ואת"ל דה"ל ספק דדינא ה"ל ספק איסורא דתקיעת כף ולחומרא. וכן נ"ל שאסור לכל פועל לחזור בו אם נשכר על זמן רב או מעט בתקיעת כף כי אין זה ל"ת אפילו מדברנן ואיך יעבור תקיעת כף?

החוות יאיר מצרף כמה שיקולים לכפות על החזן להישאר. בין השאר הוא אומר שכאשר החוזה אינו עם פועל רגיל אלא מישהו שמשמש בקודש, הרי שאין זה נחשב עבד לעבדים אלא עבד לקב"ה, ולכן הוא יכול לשכור עצמו גם לתקופה ארוכה יותר. הבעיה היא שההגהות מרדכי כתב במפורש את הדוגמא של מלמד, ולכן החוות יאיר נאלץ להמציא חילוק בין מלמד - שלוקח שכר על פיסוק טעמים - לבין חזן - שלוקח שכר על תפילה. אבל את הסברא הזו לא כולם קיבלו:

12. שו"ת שבות יעקב (ר' יעקב רישר, המאה ה-18, גליציה) חלק א סימן ו

שליח ציבור שהשכיר עצמו לשנים הרבה ועתה רוצה לחזור בו תוך זמן שכירתו אי יכול לחזור בו או לא. גם טוענין הקהל שנתקשר עמהם בשבועה: תשובה השאלה סתומה סתום ועומד אי נעשתה השכירות בקנין או לא: דאי לא נעשה הדבר בקנין פשוט דפועל יכול לחזור בחצי יום כמבואר בש"ס ופוסקים עיין בח"מ סי' של"ג. ואין מקום לומר כיון דעיקר הטעם דפועל יוכל לחזור מטעם שלא יהיה עבד לעבדים ובש"ץ אפשר דלא חיישינן להאי חששא דעבדות ה' הוא דתפלה במקום עבודה והני כהני שלוחי דרחמנא הוא וא"כ אין כאן עבד לעבדים מ"מ כיון שהצבור או יחיד רוצה למחות שלא לעשות ש"ץ אלא בקהל שלהם ולא לילך למקום אחרת הרי מטעם עבדות שכיר שלהם הוא א"כ ודאי אזלינן בתר טעמא ויוכל לחזור בחצי יום... ובתשובת חות יאיר סי' ק"מ ראיתי שכתב לחלק מסברא דנפשיה בין הא' דמלמד לש"ץ דלא מקרי עבד לעבדים ולבסוף הניח הדבר בספק ולע"ד עיקר כמ"ש:

גם קצות החושן לא קיבל את החילוק הזה ואמר שאין לחלק בין חזן למלמד:

13. קצות החושן (ר' אריה לייב הלר, המאה ה-18, גליציה) חו"מ ס' שלג, ג

שלש שנים. עיין בשו"ת חות יאיר סי' ק"מ בחזן שנתקשר עם הקהל בתקיעת כף לששה שנים והחזן רוצה לחזור משום דאין תקיעת כף חל לפי שנשבע לעבור על המצוה... ולענ"ד לא נהירא דבריו בזה, דמ"ש דפיסוק טעמים אינן מצות ה' ועבודתו, חלילה לומר כן דאין זה עבודתו יתברך, דהא חזינן דבנדרים דף לז, א ס"ל לרב דאסור ליקח שכר פיסוק

טעמים והוא בכלל מה אני בחנם, וכתב שם הר"ן (ד"ה ורבי יוחנן) דס"ל לרב דהוי דאורייתא. אלא דאנן דקי"ל כר' יוחנן דשרי שכר פיסוק טעמים ומשום דס"ל דפיסוק טעמים אינו דאורייתא אלא מדרבנן וע"ש, וכ"כ שם הרא"ש (ד"ה שכר פיסוק טעמים) וע"ש, וא"כ לא גרע מתפלה דתפלה נמי אינו אלא מדרבנן לדעת רוב הפוסקים. ומוכח מזה כיון דמלמד חוזר דאע"ג דהוא עושה עבדות ה' עבד ה' מיקרי אבל מה שהתקשר לאחרים אינו עבד שלהם ויכול לחזור, וא"כ ה"ה בחזן וזה ברור.

לפי הדברים הללו, אם כן, גם רב קהילה לא ייחשב כעושה מלאכת שמיים, ואסור יהיה לו לשכור את עצמו לתקופה ארוכה יותר. ואולם, ניתן לכאורה לחלק ולומר שכל האיסור של הגהות מרדכי היה רק כאשר אדם גר בביתו של בעל הבית וסמוך על שולחנו ואז הוא נראה כעבד, אבל הרב אינו גר בבית של מישהו אחר. ואולם, החתם סופר דוחה את החילוק הזה ואומר שמכיון שהדירה של הרב שייכת לקהילה, זה בדיוק אותו דבר:

14. שו"ת חתם סופר (ר' יעקב משה סופר, המאה ה-19, הונגריה) חו"מ סי' קעב

ואין שום ספק אצלי שמ"ש בהגה' מרדכי הנ"ל ומייתי ליה ש"ך להיות בקבע עמו ולסמוך על שולחנו לא אתיא למעוטי חכם העיר שאינו סמוך על שולחנו, דמה בכך? הרי כל הקהלה משותפים שכרו להם פועל ונתנו לו בית אחד מבתיהם ונותנים לו דמי מזונותיו כאומר לעבדיו צאו ואכלו ושתו וכדומה ואין הרב רשאי לצאת לדור חוץ להשותפות בעיר אחרת. היש לך סמוך על שולחנו גדול מזה? ואטו עבדי שלמה שהיו שרים נכבדים, על שולחנו היו אוכלים? ומ"מ היו עבדים, וה"נ אסור, ונתבארו דברי בעז"ה. מ"מ אמרתי שיכלו להתנות עמו שהוא ברשות עצמו לחזור בו בכל זמן ובלבד שישאר כך ולא יחליף אותם בקהלה אחרת כי אז צריך להחזיר להם סך כך וכך ובזה אין פקפוק לדינא.

היתר אחד, אם כן, הוא לכתוב בחוזה שאפשר לבטל אותו בפיצוי מוסכם, ובכך הוא כבר אינו כעבד. אבל ישנם צדדים נוספים להיתר:

15. שו"ת בצל החכמה (הרב בצלאל שטרן, המאה ה-20, אוסטרליה וישראל) חלק ב סימן פז

נשאלתי בדבר השכיר טובא פה אוסטרליא, כי כאשר קהלות או מוסדות חרדיים זקוקים למנות איש בתפקיד מסוים, כרב, שו"ב, מלמד וכו', הם מוכרחים לבחור ברב, שו"ב וכו' המתאים להם, מארץ ישראל או מאיזה שהוא מרכז תורני אחר. ובכגון זה, על הקהל או מוסד הנ"ל לשאת בעול הוצאות הנסיעה של הרב, שו"ב וכו' הנ"ל ושל כל משפחתו ממקום מושבם לכאן, וכן עם תום תקופת שרותם כאן, לשלם הוצאות הנסיעה שלהם בחזרה מכאן למקום מושבם שבתחילה. ויען הוצאות אלה עולות לסכומים עצומים ובפרט כשהמדובר במשפחה גדולה בע"ה, על כן רצון הקהלה ומוסדות הנ"ל להתנות עם זה שנבחר למלא את אחת ממשורות הנ"ל, שיחייב עצמו להשאר במשרתו עכ"פ לתקופה של חמש או שש שנים או יותר כדי שלא יצטרכו לשנות בהוצאות אלה אחר כל שלש או ארבע שנים. והרבה פעמים גם הנבחר מסכים לכך אלא שעומד לנגדם פסק הרמ"א בחו"מ (סי' של"ג סעי' ג'), שאסור לפועל ואפ"י מלמד או סופר להשכיר עצמו ליותר משלש שנים. ושאלת קהלות ומוסדות הנ"ל, אם לפי מצבם אפשר למצא היתר לשכור נבחרים הנ"ל ליותר מג' שנים. - והנני לרשום בזה את הנלענ"ד בזה בס"ד, וה' ינחנו במעגלי צדק שלא אכשל ח"ו בדבר הלכה.

...

ג) אבל יש ללמוד היתר לפקדי זמנינו להשכיר עצמם גם ליותר מג' שנים אליבא דכו"ע, ממשי"כ בהג"מ הנ"ל (אות ב'), יש לזוהר וכו' שלא להשכיר עצמן להיות בבית בעה"ב וכו' "בלי הפסק" יותר מג' שנים. מבואר דכל שמשכיר עצמו ליותר מג' שנים עם הפסק, מותר...

ד) ועפ"י נלענ"ד דלפי הנהוג בזמנינו שכל פועל ושכיר זכאי לתקופה מסויימת של חופש בכל שנה, אין איסור כלל להשכיר עצמו אפ"י לזמן מרובה, כיון שבמשך אותה תקופה של חופש הוא אינו משועבד לבעליו כלל. ונמצא גם אם השכיר עצמו לשש שנים, אין כאן השתעבדות בלי הפסק אפ"י לשנה אחת, רק התחייבות של שש פעמים שנה פחות תקופת החופש דהיינו שבוע, שבועים או חודש בכל שנה...

ה) כל מה שכתבתי בזה הוא למצא צדדי היתר להשכיר עצמו גם לזמן מרובה כעשר שנים כנוזכר לעיל (אות א') אבל בבא להשכיר עצמו לפחות משש שנים כבר פשטא מנהגא בקהלות ישראל להתיר וטעמם ונימוקם מבואר בתשו' ח"ס (חאו"ח סי' ר"ו) דנוהגין בתפוצות ישראל לכתוב שטר רבנות על זמן יש כותבין על ג' שנים ויש על חמש שנים... לכן בנד"ד שהוא שעת הדחק והוא גם לדבר מצוה, גם איתנהו לכל הני צדדי היתר שהזכרנו, שהרי פקידי הקהלה אינם אוכלים על שולחני הבע"ב ואינם דרים בביתם, וגם כי מותנה בחוזה שלהם שהם זכאים לחופש של זמן מסוים בכל שנה, בודאי שאין שום פקפוק בדבר, אם יסכימו פקידי הקהלה להתחייב עצמם להשאר במשרתם אצל הקהלה לתקופה פחותה קצת משש שנים, ובפרט שכך היה מנהג קהלות קדושות בזמן מרן הח"ס ז"ל. וגם כי לדעת הבאר שבע בשם התוס' שהש"ך מעתיק דבריו (עיי' אות א'), מותר להשכיר עצמו גם לזמן מרובה.

העולה להלכה: א) אינו אוכל על שלחן בעה"ב ומכש"כ כשגם אינו דר עמו בביתו, מותר לדעת קצת פוסקים להשכיר עצמו גם לזמן מרובה (אות ב'). - ב) כשבאמצע זמן השכירות יש איזה זמן שבו לא נשתעבד, מותר להשכיר עצמו מעתה לזמן מרובה (אות ג'). - ג) כשמתנה מעיקרא שיקבל זמן מסוים חופש בכל שנה (או שנתים) מותר להשכיר עצמו גם לזמן מרובה וצע"ק, (אות ד'). - ד), להשכיר עצמו לפחות משש שנים לדבר מצוה, היה מנהג לפניו להתיר (אות ה').

בבא מציעא ה - יא

חוזה העסקה של רב

1. תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף י עמוד א

פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום... דכתיב "כי לי בני ישראל עבדים" - עבדי הם, ולא עבדים לעבדים.

2. תוספות מסכת בבא מציעא דף י עמוד א

כי לי בני ישראל עבדים - נ"ל דמ"מ מותר אדם להשכיר עצמו. דדוקא עבד עברי שאינו יכול לחזור בו ואינו יוצא קודם זמנו אלא בשטר שחרור, עובר משום 'עבדי הם'.

3. הגהות מרדכי (מרדכי בן הלל אשכנזי, המאה ה-13, אשכנז) בבא מציעא אות תנט

כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים. תימה, אם כן כשם שאסור לימכר בעבד עברי כך יהא אסור להשכיר עצמו, מדקרי הכא פועל עבד !!... ונראה לי דמהאי טעמא יש ליוזר למלמד או לסופר או שאר מלאכות מלהשכיר עצמו להיות בבית בעל הבית להיות בקבע עמו ולהיות סמוך על שולחנו בלי הפסק יותר משלוש שנים דכל טפי משלוש שנים נפקא ליה מתורת שכיר ואף על גב דעבד גמור לא הוי לכל הלכותיו, מכל מקום כיון דנפקא ליה מתורת שכיר קא עבר על "כי לי בני ישראל עבדים". וקצת ראייה מפרק מפנין מעשה באדם אחד שירד מגליל העליון והשכיר עצמו אצל בעל הבית שלוש שנים, ומדנקט שלוש שנים משמע דטפי לא מצי לאשתעבודי.

4. ישעיהו פרק טז פסוק יד

וַעֲתֵה דָּבָר ה' יֹאמֶר בְּשִׁלְשׁ שָׁנִים כְּשֶׁנִּי שָׂכִיר וְנִקְלָה כְּבוֹד מוֹאֵב בְּכֹל הַקְּמוֹן הָרֶב וְשָׁאֵר מִעֵט מוֹזֶר לֹא כִּפִּיר:

5. דברים פרק טו פסוקים יב - יח

כִּי יִמְכַר לְךָ אֶחִיד הָעֶבְרִי אוֹ הָעֶבְרִיָּה וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבִשְׁנֵה הַשְּׁבִיעִת תִּשְׁלַחְנוּ חֲפָשִׁי מֵעִמָּךְ: וְכִי תִשְׁלַחְנוּ חֲפָשִׁי מֵעִמָּךְ לֹא תִשְׁלַחְנוּ רִיקָם: הֶעֱנִיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאֲנֶךָ וּמִגִּרְנֶךָ וּמִיִּקְבֶּךָ אֲשֶׁר בִּרְכָךָ ה' אֱ-לֹהֶיךָ תִּתֵּן לוֹ: וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפְדֶּךָ ה' אֱ-לֹהֶיךָ עַל כֵּן אֲנֹכִי מְצֹנֶה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה הַיּוֹם: וְהָיָה כִּי יֹאמֶר אֱלֹהֶיךָ לֹא אֵצֶא מֵעִמָּךְ כִּי אֶהְבֶּדְךָ וְאֶת בֵּיתְךָ כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ: וְלָקַחְתָּ אֶת הַמֶּרְצֵעַ וְנִתְּתָהּ בְּאָזְנוֹ וּבִדְלַת וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם וְאִף לְאִמָּתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵן: לֹא יִקְשֶׁה בְּעֵינֶךָ בְּשִׁלְחָךָ אֹתוֹ חֲפָשִׁי מֵעִמָּךְ כִּי מִשְׁנֵה שָׂכָר שָׂכִיר עֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבִרְכָךָ ה' אֱ-לֹהֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה:

6. שולחן ערוך חושן משפט סימן שלג סעיף ג

התחיל הפועל במלאכה, וחזר בו בחצי היום, חוזר, ואפילו קבל כבר דמי שכירותו ואין בידו לשלם לבעל הבית, יכול לחזור בו והמעות חוב עליו, שנאמר: "כי לי בני ישראל עבדים", ולא עבדים לעבדים. הגה: ומהאי טעמא חסור לפועל, אפילו מלמד או סופר, להשכיר עצמו להיות צדית בעל הבית בקצב שלשה שנים.

7. לבוש (ר' מרדכי יפה, המאה ה-16, פראג) חושן משפט סימן שלג

אמרו חז"ל [הגהות מרדכי ב"מ פ"ו] ששום פועל ומשרת ואפילו מלמד או סופר אסור לו להשכיר עצמו להיות בבית בעל הבית אחד בקבע שלש שנים, וטעמא משום דהמשכיר עצמו לשלש שנים הוא כמו עבד עברי, דעיקר עבודת עבד עברי אינה אלא לשלש שנים... דעבד עברי שחלה שלש ועבד שלש אינו חייב להשלים שכר יצא ידי עבדותו, ושמע מינה מאן דמשכיר עצמו לג' שנים הוא כעבד עברי, וגבי עבד נרצע אמרינן דטעם דנרצע הוא משום שעבר על "לי בני ישראל עבדים" - עבדיי הם ולא עבדים לעבדים כמו שפירש רש"י שם בפרשת משפטים [שמות כא, ו] אוזן ששמעה בהר סיני כו', וא"כ פועל או מלמד שמשכיר עצמו לשלש שנים עובר על "כי לי בני ישראל עבדים" וגו'.

8. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קכז עמוד ב

תנו רבנן: הדין חבירו לכף זכות דנין אותו לזכות. ומעשה באדם אחד שירד מגליל העליון ונשכר אצל בעל הבית אחד בדרום שלש שנים. ערב יום הכפורים אמר לו: תן לי שכר, ואלך ואזון את אשתי ובני. אמר לו: אין לי מעות. אמר לו: תן לי פירות. - אמר לו: אין לי. - תן לי קרקע. - אין לי. - תן לי בהמה. - אין לי. תן לי כרים וכסתות. - אין לי. הפשיל כליו לאחריו, והלך לביתו בפחי נפש. לאחר הרגל נטל בעל הבית שכרו בידו, ועמו משוי שלשה חמורים, אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים, והלך לו לביתו. אחר שאכלו ושתו נתן לו שכרו. אמר לו: בשעה שאמרת לי תן לי שכר ואמרתי אין לי מעות במה חשדתני? - אמרתי: שמא פרקמטיא בזול נזדמנה לך, ולקחת בהן. - ובשעה שאמרת לי תן לי בהמה ואמרתי אין לי בהמה במה חשדתני? - אמרתי: שמא מושכרת ביד אחרים. - בשעה שאמרת לי תן לי קרקע ואמרתי לך אין לי קרקע במה חשדתני? - אמרתי: שמא מושכרת ביד אחרים היא. - ובשעה שאמרתי לך אין לי פירות במה חשדתני? - אמרתי: שמא אינן מעושרות. - ובשעה שאמרתי לך אין לי כרים וכסתות במה חשדתני? - אמרתי: שמא הקדיש כל נכסיו לשמים. - אמר לו: העבודה, כך היה! הדרתי כל נכסי בשביל הורקנוס בני שלא עסק בתורה, וכשבאתי אצל חבירי בדרום התירו לי כל נדרי. ואתה, כשם שדנתני לזכות - המקום ידין אותך לזכות.

9. ש"ך (ר' שבתי כהן, המאה ה-17, פולין) חושן משפט סימן שלג סעיף ג

בקבע שלש שנים כו' - וכן הוא בד"מ ר"ס של"א ובספר באר שבע דף קי"ב ע"ב ובספר אגודת אזוב דף ק"ז ע"ד כתבו דט"ס הוא וצ"ל יותר מג' שנים שכן הוא בהגה"מ ודבריהם נכונים שכן מבואר בהגה"מ שם להדיא... והע"ש והסמ"ע לא הרגישו בזה והבינו דג' שנים אסור וכתבו הטעם דג' שנים שם שכיר עליו ואסור להיות שכיר ואישתמיטתהו הגהת מרדכי הנ"ל דאדרבה שכיר מותר אלא דטפי מג' שנים אסור דנפקא ליה מתורת שכיר. עוד כתב בס' באר שבע שם דמדברי התוספות פ"ק דב"מ דף י' משמע שמותר אפי' יותר מג' שנים שכתבו וצ"ל כי לי בני ישראל עבדים נ"ל דמ"מ מותר להשכיר עצמו דדוקא ע"ע שא"י לחזור בו ואינו יוצא קודם זמנו אלא בשטר שחרור עובר משום עבדי הם עכ"ל וגם במרדכי פ' האומנין כ' כדברי התוס':

10. חתם סופר (ר' יעקב משה סופר, המאה ה-19, הונגריה) חלק או"ח סימן רז

נוהגין ברוב תפוצות ישראל לכתוב שטר הרבנות על זמן, יש על ג' שנים ויש על חמשה שנים, ומ"מ מעולם לא נשמע שאחר כלות הזמן ההוא יצא נקי מרבנותו. וטעם המנהג הוא עפ"י מ"ש בש"ע ח"מ סי' של"ג ס"ג שאסור לפועל ומלמד לשכור עצמו יותר מג' שנים דא"כ יצא מכלל שכיר ונכנס לכלל עבד ואסור למכור עצמו בעבד עברי ע"ש, והנה זמן ג' שנים לשכיר נפקא להו מקרא בישע"י "שלש שנים כשני שכיר", משמע דסתם שני שכיר הם ג' שנים ובתורה כתיב בעבד עברי "כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים" היינו פעמיים כשני שכיר וכנ"ל, ולפירוש זה אסור להשכיר עצמו ביותר משלש שנים. אך רש"י בחומש עפ"י ספרי פירש משנה שכר שכיר שעבד עברי עובד ביום ובלילה דמוסר לו שפחה כנענית, וגם התם בישע"י בפסוק שלש שנים כשני שכיר פירש ג"כ פירוש אחר ע"ש, א"כ אינו מוכח לאסור יותר מג' שנים רק שלא יהיה מושכר לשש שנים וע"כ יש כותבין שטר הרבנות על שלש שנים ויש על חמש שנים אבל סתם אין כותבין:

...ועכ"ל נהי דכותבין זמן בשטר הרבנות, היינו לטובת הרב המשכיר שיהיה יכול לחזור בו אחרי כלות הזמן ואינו כעבד עברי, אבל הקהל אין בידם לחזור אפילו ככלות הזמן אלא במקום שנהגו ועל כן כתב רמ"א דתליא במנהג. ולא נשמע ולא נראה מעולם במדינות הללו שהסירו הרב והורידוהו מכסא רבנות שלו וכן לא יעשה שהרי אפילו אב בית דין שסרח אין מעבירין אותו ואין מנדין אותו...

11. שו"ת חוות יאיר (ר' חיים יאיר בכרך, המאה ה-17, מוראביה) סימן קמ

שאלה חזן שנתקבל בק"ק ע"י כ"ג אנשים כנהוג על ג' שנים ומצא חן בעיניהם ובקשו ממנו שיתקשר בא"ל ובשבועה שלא יסע מהם לק"ק אחרת תוך עשר שנים ונתרצה להם בתנאי שגם הם יקבלוהו עוד על ג"ש ויוסיפו לו על שכרו ונתרצו לו ונשבע להם הש"ץ וגם הפרנסים קבלו עליהם בשבועה שלא ידחוהו תוך ו' שנים רק שאצל זה לא היו רק פרנסי העדה בלי ב"ב. ואחר ג"ש נתקבל הש"ץ בק"ק אחרת והרבו לו מהר ומתן ואמר כי לא חלה שבועה שלו מפני דה"ל לעבור על המצוה בפועל שהשכיר עצמו ליותר מג' שנים...

נ"ל שאין בדבריו כלום שכבר רבו הדעות דמותר אפילו ביותר מג"ש שכ"כ התוס' והמרדכי זכרו בב"ש והביאו בש"ך שם סס"ק י"ז. ועוד דידוע שהחזנים אינם על הרוב בעלי משא ומתן ובעלי יכולת ומוכרחים להשכיר עצמן לש"ץ וא"כ אפילו להתקשר אף לזמן מרובה

שרי וכ"כ הש"ך שם ס"ק ט"ז. ועוד י"ל דדווקא פועל דה"ל ביתר מג"ש עבד לאדם לפעולתו וה"ל עבדים לעבדים ואפילו מלמד דאוסר בהגמ"ר מ"מ ע"כ אין היתר בשכר שנוטל רק שכר שימור ופסקי טעמים דאינם מצות ה' ועבדותו ית', מה שאין כן החזון שכל עצמו אינו רק להוציא ציבור ולעבדו בפלחן הראוי ואפילו נכלל בשכרו מה שמשורר... מ"מ הואיל שמכבד בקולו ה' מהונו ממה שחננו ומשמח א-לוקים ואנשים לא נקרא בכך עבד לעבדים. (וצ"ע ברב ושמע העושה צרכי ב"ה) ואת"ל דה"ל ספק דדינא ה"ל ספק איסורא דתקיעת כף ולחומרא. וכן נ"ל שאסור לכל פועל לחזור בו אם נשכר על זמן רב או מעט בתקיעת כף כי אין זה ל"ת אפילו מדרבנן ואיך יעבור תקיעת כף?

12. שו"ת שבות יעקב (ר' יעקב רישר, המאה ה-18, גליציה) חלק א סימן ו

שליח ציבור שהשכיר עצמו לשנים הרבה ועתה רוצה לחזור בו תוך זמן שכירתו אי יכול לחזור בו או לא. גם טוענין הקהל שנתקשר עמהם בשבועה : תשובה השאלה סתומה סתום ועומד אי נעשתה השכירות בקנין או לא : דאי לא נעשה הדבר בקנין פשוט דפועל יכול לחזור בחצי יום כמבואר בש"ס ופוסקים עיין בח"מ סי' של"ג. ואין מקום לומר כיון דעיקר הטעם דפועל יוכל לחזור מטעם שלא יהיה עבד לעבדים ובש"ץ אפשר דלא חיישינן להאי חששא דעבדות ה' הוא דתפלה במקום עבודה והני כהני שלוחי דרחמנא הוא וא"כ אין כאן עבד לעבדים מ"מ כיון שהצבור או יחיד רוצה למחות שלא לעשות ש"ץ אלא בקהל שלהם ולא לילך למקום אחרת הרי מטעם עבדות שכיר שלהם הוא א"כ ודאי אזלינן בתר טעמא ויוכל לחזור בחצי יום... ובתשובת חות יאיר סי' ק"מ ראיתי שכתב לחלק מסברא דנפשיה בין הא' דמלמד לש"ץ דלא מקרי עבד לעבדים ולבסוף הניח הדבר בספק ולע"ד עיקר כמ"ש :

13. קצות החושן (ר' אריה לייב הלר, המאה ה-18, גליציה) חו"מ ס' שלג, ג

שלוש שנים. עיין בשו"ת חות יאיר סי' ק"מ בחזון שנתקשר עם הקהל בתקיעת כף לששה שנים והחזון רוצה לחזור משום דאין תקיעת כף חל לפי שנשבע לעבור על המצוה... ולענ"ד לא נהירא דבריו בזה, דמ"ש דפיסוק טעמים אינן מצות ה' ועבדותו, חלילה לומר כן דאין זה עבדותו יתברך, דהא חזינן דבנדרים דף לו, א ס"ל לרב דאסור ליקח שכר פיסוק טעמים והוא בכלל מה אני בחנם, וכתב שם הר"ן (ד"ה ורבי יוחנן) דס"ל לרב דהוי דאורייתא. אלא דאנן דקי"ל כר' יוחנן דשרי שכר פיסוק טעמים ומשום דס"ל דפיסוק טעמים אינו דאורייתא אלא מדרבנן וע"ש, וכ"כ שם הרא"ש (ד"ה שכר פיסוק טעמים) וע"ש, וא"כ לא גרע מתפלה דתפלה נמי אינו אלא מדרבנן לדעת רוב הפוסקים. ומוכח מזה כיון דמלמד חוזר דאע"ג דהוא עושה עבדות ה' עבד ה' מיקרי אבל מה שהתקשר לאחרים אינו עבד שלהם ויכול לחזור, וא"כ ה"ה בחזון וזה ברור.

14. שו"ת חתם סופר (ר' יעקב משה סופר, המאה ה-19, הונגריה) חו"מ סי' קעב

ואין שום ספק אצלי שמ"ש בהגה' מרדכי הנ"ל ומייתי ליה ש"ך להיות בקבע עמו ולסמוך על שולחנו לא אתיא למעוטי חכם העיר שאינו סמוך על שולחנו, דמה בכך? הרי כל הקהלה משותפים שכרו להם פועל ונתנו לו בית אחד מבתיהם ונותנים לו דמי מזונותיו כאומר לעבדיו צאו ואכלו ושתו וכדומה ואין הרב רשאי לצאת לדור חוץ להשותפות בעיר אחרת. היש לך סמוך על שולחנו גדול מזה? ואטו עבדי שלמה שהיו שרים נכבדים, על שולחנו היו אוכלים? ומ"מ היו עבדים, וה"נ אסור, ונתבארו דברי בעז"ה. מ"מ אמרתי שיכלו להתנות עמו שהוא ברשות עצמו לחזור בו בכל זמן ובלבד שישאר כך ולא יחליף אותם בקהלה אחרת כי אז צריך להחזיר להם סך כך וכך ובזה אין פקפוק לדינא.

15. שו"ת בצל החכמה (הרב בצלאל שטרן, המאה ה-20, אוסטרליה וישראל) חלק ב סימן פז

נשאלתי בדבר השכיח טובא פה אוסטרליא, כי כאשר קהלות או מוסדות חרדיים זקוקים למנות איש בתפקיד מסויים, כרב, שו"ב, מלמד וכו', הם מוכרחים לבחור ברב, שו"ב וכו' המתאים להם, מארץ ישראל או מאיזה שהוא מרכז תורני אחר. ובכגון זה, על הקהל או

מוסד הנ"ל לשאת בעול הוצאות הנסיעה של הרב, שו"ב וכו' הנ"ל ושל כל משפחתו ממוקם מושבם לכאן, וכן עם תום תקופת שרותם כאן, לשלם הוצאות הנסיעה שלהם בחזרה מכאן למקום מושבם שבתחילה. ויען הוצאות אלה עולות לסכומים עצומים ובפרט כשהמדובר במשפחה גדולה בע"ה, על כן רצון הקהלה ומוסדות הנ"ל להתנות עם זה שנבחר למלא את אחת ממשורות הנ"ל, שיחייב עצמו להשאר במשרתו עכ"פ לתקופה של חמש או שש שנים או יותר כדי שלא יצטרכו לשנות בהוצאות אלה אחר כל שלש או ארבע שנים. והרבה פעמים גם הנבחר מסכים לכך אלא שעומד לנגדם פסק הרמ"א בחו"מ (סי' של"ג סעי' ג'), שאסור לפועל ואפ"י מלמד או סופר להשכיר עצמו ליותר משלש שנים. ושאלת קהלות ומוסדות הנ"ל, אם לפי מצבם אפשר למצא היתר לשכור נבחרים הנ"ל ליותר מג' שנים. - והנני לרשום בזה את הנלענ"ד בזה בס"ד, וה' ינחנו במעגלי צדק שלא אכשל ח"ו בדבר הלכה.

...

ג) אבל יש ללמוד היתר לפקיד זמני להשכיר עצמו גם ליותר מג' שנים אליבא דכו"ע, ממש"כ בהג"מ הנ"ל (אות ב'), יש ליזהר וכו' שלא להשכיר עצמן להיות בבית בעה"ב וכו' "בלי הפסק" יותר מג' שנים. מבואר דכל שמשכיר עצמו ליותר מג' שנים עם הפסק, מותר...

ד) ועפ"י נלענ"ד דלפי הנהוג בזמנינו שכל פועל ושכיר זכאי לתקופה מסוימת של חופש בכל שנה, אין איסור כלל להשכיר עצמו אפ"י לזמן מרובה, כיון שבמשך אותה תקופה של חופש הוא אינו משועבד לבעליו כלל. ונמצא גם אם השכיר עצמו לשש שנים, אין כאן השתעבדות בלי הפסק אפ"י לשנה אחת, רק התחייבות של שש פעמים שנה פחות תקופת החופש דהיינו שבוע, שבועים או חודש בכל שנה...

ה) כל מה שכתבתי בזה הוא למצא צדדי היתר להשכיר עצמו גם לזמן מרובה כעשר שנים כנזכר לעיל (אות א') אבל בבא להשכיר עצמו לפחות משש שנים כבר פשטא מנהגא בקהלות ישראל להתיר וטעמם ונימוקם מבואר בתשו' ח"ס (חאו"ח סי' ר"ו) דנוהגין בתפוצות ישראל לכתוב שטר רבנות על זמן יש כותבין על ג' שנים ויש על חמש שנים...

לכן בנד"ד שהוא שעת הדחק והוא גם לדבר מצוה, גם איתנהו לכל הני צדדי היתר שהזכרנו, שהרי פקידי הקהלה אינם אוכלים על שולחני הבע"ב ואינם דרים בביתם, וגם כי מותנה בחוזה שלהם שהם זכאים לחופש של זמן מסוים בכל שנה, בודאי שאין שום פקפוק בדבר, אם יסכימו פקידי הקהלה להתחייב עצמם להשאר במשרתם אצל הקהלה לתקופה פחותה קצת משש שנים, ובפרט שכך היה מנהג קהלות קדושות בזמן מרן הח"ס ז"ל. וגם כי לדעת הבאר שבע בשם התוס' שהש"ך מעתיק דבריו (עיי' אות א'), מותר להשכיר עצמו גם לזמן מרובה.

העולה להלכה: א) אינו אוכל על שלחן בעה"ב ומכש"כ כשגם אינו דר עמו בביתו, מותר לדעת קצת פוסקים להשכיר עצמו גם לזמן מרובה (אות ב'). - ב) כשבאמצע זמן השכירות יש איזה זמן שבו לא נשתעבד, מותר להשכיר עצמו מעתה לזמן מרובה (אות ג'). - ג) כשמתנה מעיקרא שיקבל זמן מסוים חופש בכל שנה (או שנתים) מותר להשכיר עצמו גם לזמן מרובה וצע"ק, (אות ד'). - ד), להשכיר עצמו לפחות משש שנים לדבר מצוה, היה מנהג לפנינו להתיר (אות ה').